

tost samoće na Golgoti, koja je tek vrhunac niza samoća iz povijesti spasenja, osobito Abrahamove, Mojsijeve i Ilijine.

Kao Kristov nasljedovatelj kršćanin danas treba biti čovjek molitve. U svezi s ovim vjerujem da će gotovo svakoga čitatelja iznenaditi misao Adrienne von Speyr, koja molitvu poima ne samo kao kršćaninovu nego kao upravo božansku aktivnost: "Svaka božanska osoba pita druge da može izvršiti ono što one žele, da bi osjetila radost molitve i radost što je uslišana..."

Svoj prauzor kršćanin, prema von Balthasaru, ima u Mariji. On drži da bi bez "tajne marijanstva" kršćanstvo ostalo kao čista zakonodavna organizacija u kojoj bi dominirao "suhi panmaskulinizam".

Šteta je zbog vrijednoga sadržaja knjige što se prevoditelj Perleta ubrzano "talijanizirao": čitatelja koji voli svoj hrvatski književni jezik neka mjesta zbunjuju pa i iritiraju. Unatoč svemu, ova će knjiga i u Dubrovniku zacijelo naći i pojedinaca i zajednica koji će iz nje moći crpiti nadahnuće. Mislim da bi osobito ženske redovničke kuće trebale ovu knjigu imati u svojim knjižnicama. Kako često poslije jutarnjih vijesti Hrvatskoga radija u 6 sati ujutro poslušam i duhovnu misao, uvjerio sam se da lijepi broj hrvatskih redovnica pokazuje teološku zrelost koja upravo zadivljuje. Ova bi knjiga mogla pridonijeti da taj broj bude još veći!

Ante Šoljić

## Povijest Crkve jest prije svega povijest svetosti

Pavo JURISIĆ (prir.), *Povijest poziva na odgovornost. Mučenici i svjedoci vjere*, BK BiH, Sarajevo 2007., 266 str.

Biskupske konferencije Austrije, Bosne i Hercegovine, Češke, Hrvatske, Mađarske, Poljske, Slovačke i Slovenije 2003. i 2004. god. zajedno su organizirale poseban program, s nizom manifestacija, koji je završio zajedničkim obilježavanjem srednjoeuropskoga Katoličkoga dana. Jedna od tih manifestacija bilo je održavanje međunarodnoga znanstvenog skupa s radnim naslovom "Povijest obvezuje na odgovornost: Mučenici i svjedoci vjere". U ime povjerenstva, koje je organiziralo spomenuti slijed obilježavanja Katoličkoga dana, zadaću da priredi znanstveni skup dobio je Pavo Jurišić, profesor na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji.

Na znanstvenom skupu, koji je održan 7. i 8. studenoga 2003. u Sarajevu, održano je deset predavanja a nastupilo je isto toliko predavača iz raznih zemalja. Ona su potom prikupljena te objavljena u posebnoj knjizi koju je ove godine izdala BK BiH a upravo večeras je predstavljamo.\*

Nakon predgovora kardinala Vinka Puljića i uvoda Pave Jurišića, slijedi tekst Ante Šarića iz Sarajeva s naslovom "Pročišćavanje pamćenja - zadaća i izazov" u kojemu autor na teološki način obrađuje potrebu čišćenja memorije kao posljedicu uvjerenja Drugoga vaticanskoga sabora da je Crkva "istodobno sveta i uvijek potrebna čišćenju". Čišćenje pamćenja je vjerna obveza i zbog toga što, kako kaže pisac, zaborav patnje i žrtava, počinjena ne-

\* Predstavljanje održano 27. studenoga 2007. u dvorani Katoličkog školskog centra "Sv. Josip" u Sarajevu.

pravda i onemogućavanje života na razini dostojanstvene ljudskosti ne bi smjeli prevladati, odnosno ostaviti dojam da nasilje ima zadnju riječ. U funkciji izgradnje zajedničke budućnosti, sretnije negoli je bila prošlost, izmirenje tradicije patnje i tradicije moći imat će odlučujuću ulogu. Tako, gdje su konkretni ljudi nepravедno trpjeli i odgovornost mora biti osobna. Odnosno, progonitelji se ne smiju izgubiti u bezličnosti sustava. Ili, drukčije rečeno, istinu treba tražiti, makar i pod zemljom političkih, pravnih, ideoloških i drugih diktiranih zaborava.

Drugi prilog jest Nele Gašpar iz Zagreba, kojoj je nakana predočiti osnovna obilježja mučeništva u katoličkoj teologiji, koja mučenika vidi kao dovršenoga ili punoga čovjeka i kršćanina jer i u najtežim prilikama, čak do prolijevanja krvi, svjedoči o svemoćnoj Božjoj ljubavi. To mučeništvo uvijek je osmišljeno Kristovim križem koji poziva na nasljedovanje samoga Krista. Mučenici se razlikuju od drugih, pa i od ostalih svetaca, upravo po tome što su služili braći i sestrama do krajnje granice, davanja vlastita života. Kršćanski mučenici život daju isključivo iz ljubavi, radi ljubavi, i u ljubavi prema svima. Kao Krist! Čak i prema svojim progniteljima. Stoga je u kršćanskom mučeništvu apsolutno isključen svaki oblik mržnje pa je vrlo važno opetovno podsjetiti da se ne postaje kršćanski mučenik samo po davanju vlastita života nego, i jedino, po očitovanoj ljubavi prema Bogu i čovjeku usprkos strašnom gubitku vlastita života. A za ispravno razumijevanje ove stvarnosti klasično načelo napisao je još sv. Augustin (PL 36, 340): "Martyres non facit poena, sed causa" (Mučenike ne stvara kazna, nego razlog).

Na trećem mjestu nalazi se radnja Marka Semrena iz Sarajeva, a naslov joj je: Povijesna obrada mučeništva u BiH. U njoj

prikazuje crkvene osobe koje su, zbog svoje pripadnosti Katoličkoj Crkvi, životom stradali u BiH od 14. do 19. st. Tekst poimence nabraja i donosi brojne dragocjene podatke o 131 franjevcu: 6 biskupa, 120 svećenika i 5 novaka. Načini njihova stradanja bili su sljedeći: vješanje, nabijanje na kolac, utapanje u vodu i vezanje kamena oko vrata, vezivanje za repove konja, batinanje do smrti, spaljivanje živih, strijeljanje iz puške, odsijecanje glave, ubijanje toljagom, davljenje, trovanje, izgladnjivanje, zatvaranje u tamnice s podlijevanjem vode i slično.

Slijedi potom članak Jana Mikruta iz Austrije o kršćanskim mučenicima u središnjoj Europi za vrijeme nacionalsocijalizma. Autor se ponajprije bavi položajem Crkve u nacističkim i fašističkim režimima u zemljama čije su biskupske konferencije organizatori znanstvenoga skupa. Ovo vrijeme, kao što je poznato, bilo je otvorena tvornica smrti. Među nevinim žrtvama stradali su i mnogi kršćani no, na žalost, uglavnom se nema pouzdane popise žrtava iako se u svim zemljama u novije vrijeme pokušava prikupiti podatke. Međutim, vrijeme nacizma i fašizma ostat će upamćeno i po tome što je, prije svega u primjeru sv. Maksimilijana Kolbea, u kršćanstvu iznjedrilo novi stil mučeništva ljubavi prema bližnjemu: dragovoljan odlazak u smrt da se od smrti izbavi drugoga koji je već bio osuđen na smrt i izveden da bude ubijen pa je nastala i nova teološka teorija o promjenljivosti stilova mučeništva. S autorom ovoga prikaza treba se složiti kad kaže: "Povijest Crkve je prije svega povijest svetosti." No, na to treba dodati: Sve što nije svetost, u Crkvi je antipovijest.

U svom prilogu Bogdan Pelz iz Češke piše o tihom mučeništvu u Češkoj i Slovačkoj, tj. o skrovitom mučeništvu velikoga broja katolika pod komunističkim režimom u okviru čehoslovačke države. Opi-

suje progone pojedinih pripadnika Crkve i posebice ukidanje grkokatoličke zajednice. Posebno se pak sjeća praškoga nadbiskupa Josefa Berana, kasnijega kardinala. Umro je u egzilu u Rimu te je jedini, koji nije bio papa, pokopan u bazilici sv. Petra a za nje ga je u tijeku proces proglašenja blaženim. U Čehoslovačkoj nije bilo dopušteno slobodno djelovanje svećenicima pa su mnogi bivali tajno zaređeni i potajno vršili svoju službu a javno bili zaposleni na nekom drugom poslu. Tako je npr. sadašnji kardinal Miloslav Vlk u doba komunizma bio zaposlen kao perač prozora.

Mađar Ferenc Merkli u svome tekstu "Devictus vincit" (Pobijedeni pobjeđuje) piše kako u Mađarskoj nema ni jedne obitelji u kojoj barem netko nije bio žrtva komunističkoga režima. Piše o tome kako je i kod njih, kao i u drugim zemljama istočnoga bloka, država organizirala udruženje svećenika radi suradnje s režimom. Informira da je u Mađarskoj 14 biskupa bilo u zatvoru (2/3 episkopata), 1300 svećenika (svaki četvrti) i 2400 redovnika i redovnica (svaka četvrta osoba). Među njima je svakako najpoznatiji kardinal Josef Mindszenty. On je prvi put bio uhapšen još kao svećenik 1919. a drugi put 1945. god. jer se protivio deportaciji Židova iz Mađarske. Kad ga je proglasio kardinalom (1946.), papa Pio XII. prorekao mu je da će od svih novih kardinala prvi primiti purpur mučeništva. Tako je i bilo jer je 1948. god. uhapšen i u veljači 1949. osuđen na doživotnu robiju.

U nastavku knjige Božo Goluža iz Mostara predstavlja katoličke žrtve jugoslavenske komunističke ideologije. Podsjeća na podatak koji je objavio Aleksandar Solženjicin, i sam žtva komunizma, da su komunistički režimi u svijetu likvidirali više od 110 milijuna ljudi, uključujući naravno i ove naše krajeve. Na tome prostoru jedna od omiljenih krilatica i pjesama pro-

gonitelja, nošenih bezbožnom ideologijom, glasila je: "Nosim kapu sa tri roga, jer se borim protiv Boga, popova i fratara i časnih sestara." Lepoglava, Goli otok, Zenica, Stara Gradiška, Srijemska Mitrovica - sve odreda pravi koncentracijski logori. A još prije toga, Grahovo, Drvar, Široki Brijeg, Mostar, Bleiburg...

Sada već pokojni Nikola Dogan iz Đakova održao je predavanje o temi "Mučeništvo u svijesti drugih religija". U nekršćanskim religijama mučeništvo je dignuto na razinu junaštva, hrabrosti i odlučnosti. U židovskoj tradiciji, na nekoliko primjera, ono je povezano sa svjedočenjem o osnovama židovske vjere. U islamu je svjedočenje vjere prvi stup vjerovanja (šahada), no postoje razlike njegova razumijevanja kod sunita i šijita. U svezi s ovim objašnjava pojavu vehabizma, Bin Laden, terorizma, fundamentalizma koje se često tumači kao mučeništvo. Na kraju autor uspoređuje nekršćanske oblike mučeništva s kršćanskim pojmom mučeništva te ustanovljuje kako je jedino u kršćanstvu, za razliku od drugih religija, mučeništvo prihvaćeno kao čin čvrste vjere svjedočenja bez mržnje i fanatizma i suobličavanje Kristu, vječnoj ljubavi.

Posljedni autor jest Ignaz Steinwender iz Austrije. Ponudio je predavanje o svjedočenju vjere u pluralističkom društvu koje je donijelo posvema nove oblike muka za kršćane. Nakon kumira nacizma i fašizma, te nakon kumira komunizma, kršćani se sučeljavaju s novim kumirom kojemu je ime relativizam. Bog biva zaboravljen te stoga živimo u vremenu prešutne apostazije. Taj relativizam na području religije pojavljuje se kao nijekanje objektivne istine i kao jedino pozitivno nameće toleranciju, dijalog i slobodu. Samim time, u mjeri u kojoj se nastanio među kršćanima, pretavara se u opozivanje kristo-

logije, svodenje Crkve na razinu dobrotvornoga društva i na čuvara muzeja vlastite kulturne prošlosti, slabljenje misionarske i apostolske svijesti, smanjenje pastoralala sakramenata, na obrazovanje svećenika i njihovo djelovanje u župama, nepriznavanje prirodnoga prava, protivljenje crkvenom učiteljstvu i promociju tzv. autonomne savjesti.

Knjiga, o kojoj je govor, nudi svetačke primjere iz prošlosti kao prijedlog za nasljedovanje. Autori kao i sama knjiga stoga zaslužuju svaku pohvalu. Knjizi se nema što prigovoriti osim zapažanja da bi ju se mnogo lakše konzultiralo da je priredjen stvarni i imenični katalog. Ipak na račun podosta stranica ide primjedba da nedovoljno kritično i previše rasipno koriste pojam "mučeništvo" kad ga vežu uz konkretne ljude. Naime, autori se slažu da je mučenik onaj tko je, kao žrtva mržnje protiv vjere, dao vlastiti život iz ljubavi prema Bogu i ljudima, ali nerijetko podliježu populističkoj uporabi toga pojma i nisu uvijek dovoljno pozorni na još jedan ključan element kršćanskoga mučeništva: nitko nije mučenik dok mu Crkva to ne prizna. Stoga, gledano iz crkvene perspektive, ovo je knjiga o brojnim žrtvama za vjeru, o strašnim stradanjima, i samo o nekoliko mučenika koji su službeno proglašeni. No, pojava ove knjige zaslužuje svaku pohvalu prije svega zato što je dio suvremenih nastojanja da se prepozna sveto u svakom kraju i narodu. Baš onako kako je nekada davno pisao sv. Maksim: "Braćo, ako već treba da s velikom pobožnošću slavimo nebeski rodendan svih svetih mučenika, pogotovo nam valja sa svim štovanjem svetkovati blagdan onih, koji su u našim mjestima svoju krv prolili. Jer premda su svi sveti posvuda i pomažu svima, ipak posebno oni za nas posreduju, koji su za nas i smrtne muke podnijeli. Jer

mučenik, kad trpi, ne trpi samo za sebe nego i za sugradane. Za sebe, naime, trpi radi nagrade, a za sugradane radi primjera; za sebe trpi radi pokoja, za sugradane radi spasenja. Po njihovu smo primjeru naučili vjerovati Kristu, naučili smo kroz pogrde tražiti vječni život, naučili smo smrti se ne bojati. Blaženi, dakle, mučenici niti su za sebe živjeli, niti su za sebe umrli. Nama su dobrim životom ostavili primjer vladanja, a hrabrim podnošenjem muka primjer trpljenja. Zato je Gospodin htio da po svem svijetu na različitim mjestima trpe mučenici, da nas kao prikladni svjedoci, kao po nekoj nazočnosti vjere, primjerom svoje ispovijesti oduševljavaju, da ljudska slabost, koja zbog duljeg slušanja jedva već vjeruje Gospodnjem propovijedanju, bar po neposrednom svjedočanstvu očiju uzvjeruje mučeništvu svetih."

Budući da predstavljamo knjigu o stvarnim i mogućim svecima našega vremena, čini se prikladnim podsjetiti kako bi Crkva, prema podacima enciklopedije *Bibliotheca sanctorum*, imala više od 20.000 svetaca i blaženika. Međutim, prema *Martyrologium Romanum* čije je posljednje izdanje iz 2004. god., a koji sadrži službeni crkveni popis svih svetaca i blaženika, ukupno ih je 9900 od početka kršćanstva. No, posebice je u novije vrijeme u Crkvi oživio običaj prepoznavanja svetaca na svim stranama po svijetu. A samo radi usporedbe, od 1558. god., kad je osnovana Kongregacija obreda, pa sve do 1978. god. proglašeno ih je svega 1221, 980 svetaca i 231 blaženik. Naspram tomu, samo za vrijeme pontifikata Ivana Pavla II. (1978.-2005.) proglašeno čak 1820, 482 sveca i 1338 blaženika. Pa zar je onda neobično da je Nebo, u znak priznanja i zahvalnosti, u času njegove smrti kroz usta okupljenoga mnoštva progovorilo: "Santo subito!" (Svetac odmah!).

Ako je povijest Crkve prije svega povijest svetosti, onda su inicijatori postupaka za proglašenje svetim, njihovi pokretači i voditelji, najautentičniji njezini povjesničari a svi, što će biti dodani gornjim brojevima, najbolji su dio Crkve.

Tomo Vukšić

## Znanost u Pandorinoj kutiji

Ante ČOVIĆ, *Etika i bioetika. Razmišljanja na pragu bioetičke epohe*, Pergamena, Zagreb, 2004., 166 str.

Knjiga *Etika i bioetika* priznatog profesora filozofije Ante Čovića još je jedan ozbiljan prilog literaturi o biocentričnoj odgovornosti našega vremena. Njeno čitanje i razumijevanje zahtijeva dodatan napor, jer tretira pitanja ovladavanja prirodom i pitanja opasnosti koje odatle proizlaze. Knjiga odražava studiozan pristup bioetičkim temama prožet filozofskim i drugim, ne uvijek lakim, diskursima o ljudskom znanju i njegovu vrednovanju. *Razmišljanja na pragu bioetičke epohe* nije slučajna podnaslov ovog djela, jer je autor svoja razmišljanja uokvirio u vrijeme koje je znakovito za pitanja opstanka izazvana ubrzanim napretkom znanosti i tehnologije na prijelomu dvaju milenija.

Pandorina kutija puna zala iz grčke mitologije, spomenuta u uvodu knjige, za autora je simbol mogućih nevolja koje bi nas mogle zadesiti zbog moći koje čovjek posjeduje ovladavajući prirodom, a što je "tamna strana znanstveno-tehničkog uspona". Šest osnovnih tema s dodatnim podnaslovima, kao objedinjeni tekstovi ranije objavljeni u našim i inozemnim časopisima, ovdje predstavljaju vrijednu zaokru-

ženu cjelinu. Kako je riječ o autoru koji je predstojnik Katedre za etiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i suorganizator Lošinjskih dana bioetike, razumljivo je zašto su tekstovi intonirani filozofsko-etičkim i bioetičkim temama. To su teme koje potiču na promišljanja o bioetičkoj kontroli napretka, jer je čovjek znanjem nadišao ne samo "antropološki okvir odgovornosti", nego je zakoračio i u "teološku dimenziju odgovornosti". Budući da znanost nekada poprima oblike sekularne religije, ona u takvim slučajevima nije više mjerodavna za opstanak čovjeka, smatra autor (str. 9, 10).

Nova orijentacija za rješavanje ovih pitanja nalazi se u *bioetici*, pa se konac dvadesetog stoljeća može okvalificirati kao početak "nove epohe", bioetičke. Ona je ustvari nastala suočavanjem bioloških, etičkih i tehnoloških inovacija i problema osobito u području medicine koja se našla u "novoj situaciji" izazvanoj napretkom. Van Rensselaer Potter (1911.-2001.) je znanstvenik koji svojom *Bioetikom* (1971.) sustavno i među prvima upozorava na pravce rješenja nastalih dilema. Na Potterovu tragu je već i prva tema Čovićeve knjige ("Novi putovi medicinske etike") gdje se analiziraju teme odnosa medicine i bioetike, te i s područja filozofske etike. Autoru nije promakla ni činjenica da su bioetička gibanja u našim krajevima započela pri Katedri za društvene znanosti Medicinskog fakulteta u Rijeci. Predvodnik i duša tog bioetičkog "pokreta" bio je profesor Ivan Šegota, čiji je priručnik, *Nova medicinska etika* (Medicinski fakultet, Rijeka, 1994.), bio ignoriran u pojedinim krugovima bliskim medicini. To je dodatni dokaz kako se bioetička ideja teško prihvaćala.

Analizom odnosa znanosti i etike, autor nas vodi u prošlost sve do Sokrata i Aristotela kada ustvari i započinje znan-